

Mackiewicz, Joanna

Atramentowe znaki pamięci : listy kobiet w zbiorach Głównej Biblioteki Lekarskiej : wystawa: 17.10 - 30.11.2001 r.

Medycyna Nowożytna 8/2, 223-232

2001

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Joanna Mackiewicz

Atramentowe znaki pamięci. Listy kobiet w zbiorach Głównej Biblioteki Lekarskiej.

Wystawa: 17.10–30.11.2001 r.

W siedzibie zbiorów specjalnych GBL otwarta została 17.10.2001 r. druga z cyklu wystaw poświęconych tematyce kobiecej, trwająca do 30.11.01. (Dokumentacja pierwszej w: „Biuletyn GBL” 1998 nr 358, s. 75–93.) Wystawione obecnie rękopisy: listy, karty-bilety, pisma urzędowe, powstały w latach 1860–1978. Pisały żony i narzeczone znanych polskich lekaczy, ich pacjentki, a także lekarki, zarówno absolwentki zachodnich uczelni medycznych, jak i uniwersytetów krajowych.

Ekspozycję uzupełniła dokumentacja faktograficzna i pozycje ze spuścizny po lekarzach. Ilustrowany katalog wystawy powstał w ramach konkursu małych grantów Programu Gender (ISNS UW), wspierającego inicjatywy wydawnicze i naukowe promujące tematykę feministyczną i równościową. W wernisażu udział wzięli historycy, bibliotekarze, przedstawicielki prasy i stowarzyszeń kobiecych. Wprowadzenie wygłosiła autorka scenariusza Joanna Mackiewicz. W imieniu dyrekcji wystąpił z-ca dyrektora GBL mgr Krzysztof Janiszowski.

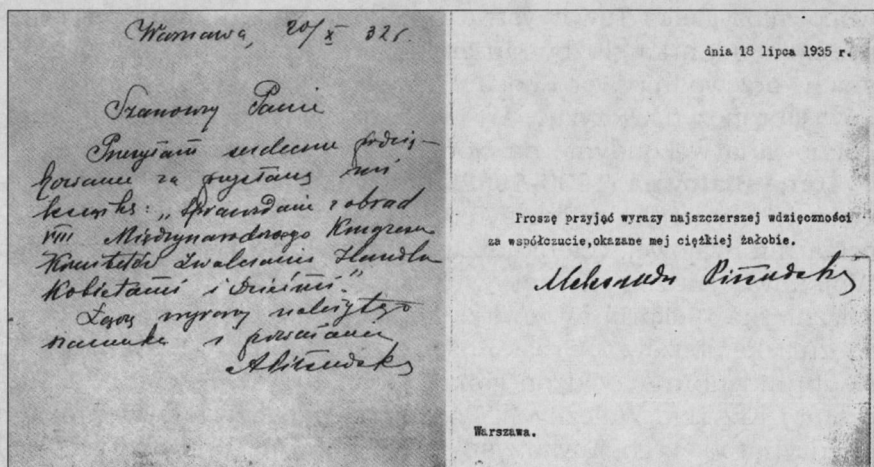
Bohaterki, autorki listów to:

Idalia z Zaszczyńskich Rolle (1840–1917), córka Michała i Heleny z Wacowskich, bibliotekarka we Lwowie i Krakowie, żona Józefa Apolinarego i matka jego siedmiorga dzieci: Heleny (1862–1866), Józefa (1863–1937) po studiach rolniczych w Dubnej, Michała (1865–1935) absolwenta Politechniki Lwowskiej, Kazimierza (1866–1918) dziennikarza, Zygmunta (1868–1881) zmarłego w IV klasie gimnazjum, Marii (1869–ok. 1940) i Karola (1871–1954) senatora RP, prezydenta Krakowa i autora pamiętników, z których pochodzą powyższe dane.

Eufemia z Prylińskich Janikowska. Córka adwokata Tomasza Prylińskiego i Ludwiki z Jastrzębskich z.v. Stolzmanowej, siostra Tomasza Prylińskiego (1847–1895), architekta i matka Ludwika Andrzeja Janikowskiego (1868–1911), prawnika i publicyisty.

Wanda Szczawińska (1866–1955), jedna z pierwszych polskich lekarek z tytułem doktora nauk przyrodniczych (dyplom w Genewie w 1891) i nauk medycznych (dyplom w Paryżu w 1902). Autorka prac z dziedziny histologii, serologii i bakteriologii. Założyła w 1914 roku Towarzystwo „Kropla Mleka m.st. Warszawy”, w latach międzywojnia była nauczycielką higieny. Członkini wielu towarzystw naukowych: Polskiego Towarzystwa Biologicznego, Towarzystwa Lekarskiego Francusko-Polskiego, Międzynarodowego Stowarzyszenia Kobiet Lekarzy, Naukowego Towarzystwa Higieny Odżywiania w Paryżu, Towarzystwa Lekarskiego Warszawskiego.

Teresa z Ciszkwiczów Ciszkwiczowa (1848–1921), pierwsza, obok Anny Tomaszewicz Dobrskiej (1854–1918), warszawska lekarka. Ginekolog i położnik. Administrowała przytułkiem dla rodzących, finansowanym przez Radę Miejską Dobroczynności Publicznej w Warszawie, kierowała Schronieniem dla Nauczycielek, pracowała w Towarzystwie Kolonii Letnich dla Dzieci. W 1906 roku wraz z grupą warszawskich inteligentów założyła Towarzystwo Kultury Polskiej.

2 listy Aleksandry Piłsudskiej

Józefa Joteyko (1866–1928), fizjolog i psycholog. Studentka uniwersytetów w Genewie, Brukseli i Paryżu. Pierwsza profesor na Sorbonie. Druga, po Adamie Mickiewiczu, Polka wykładająca w College de France. Autorka wielu prac (przede wszystkim w j. francuskim), poświęconych zagadnieniom psychofizjologii zmęczenia i bólu, psychologii dziecka.

Jadwiga z Sikorskich Klemensiewiczowa (1871–1963), farmaceutka, jedna z pierwszych studentek UJ. Była pierwszą przewodniczącą Ogólnozawodowego Stowarzyszenia Kobiet Pracujących. Redagowała m.in. pismo dla dzieci „Promyk”. Związana przez męża, Zygmunta Klemensiewicza (1874–1948) z socjaldemokracją, po jego śmierci pracowała nad pamiętnikami, rejestrującymi jego działalność publiczną.

Sabina Cecylia Skopińska-Różycka (1900–1943), lekarka, specjalistka chorób wewnętrznych i dziecięcych, radna miasta Poznania. Od 1935 roku w Warszawie. Podczas okupacji członkini konspiracyjnej organizacji „Raclawice”, prowadziła szkolenia sanitarne. Zastrzelona przez gestapowców we własnym mieszkaniu.

Wiktoria Maria Werkenthin (1901–1944), radiolog, bliska współpracownica prof. Witolda Zawadowskiego (1888–1980), kierowniczką pracowni radiologicznej Szpitala Wolskiego w Warszawie. Przewodniczyła Warszawskiemu Kołu Radiologów, była sekretarzem redakcji Polskiego Przeglądu Radiologicznego. Wywieziona w 1943 roku do Oświęcimia, zginęła w kobiecym obozie koncentracyjnym w Brzezinkach.

Aleksandra ze Szczerbińskich Piłsudska (1882–1963), żona maarszałka Józefa Piłsudskiego. Związana z ruchem strzeleckim,

współzałożycielka Towarzystwa Opieki nad Więźniami Politycznymi, komendantka służby kurierskiej w I Brygadzie Legionów Polskich, przewodnicząca Rodziny Wojskowej, Unii Polskich Związków Obrończyń Ojczyzny. W 1960 roku wydała „Wspomnienia”. Pochowana w Londynie na North Sheen Cemetery.

Irena Białówna (1900–1982), białostocka lekarka chorób dziecięcych. Studentka uniwersytetów w Woroneżu i Warszawie. Oficer Armii Krajowej, członkini Związku Walki Zbrojnej, dowodząca Wojskową Służbą Kobiet w Sztapie AK Obwodu Białostok. Więźniarka i lekarka w rewirze kobiecym obozu oświęcimskiego, więźniarka obozów w Gross-Rosen, Oranienburgu, Rawensbrück, Neubrandenburgu. Odznaczona Złotym Krzyżem Zasługi z Mieczami i Krzyżem Walcznych. Po wojnie zaangażowana w pracach Międzynarodowego Towarzystwa Pediatrycznego, Białostockiego Towarzystwa Świadomego Macierzyństwa, Polskiego Czerwonego Krzyża, Związku Więźniów Politycznych i Towarzystwa Przyjaciół Dzieci.

Janina z Mossorów Pelczarowa (1909–1999), żona prof. Kazimierza Pelczara i matka jego pięciorga dzieci: Zofii (1931–1993) artystki graficzki, Zenona (1933–2000) inżyniera mechanika, Agnieszki (1939–?), Wojciecha – zajmującego się handlem zagranicznym i Marii – konserwatorki dzieł sztuki.

Maria Dąbrowska (1889–1965), pisarka.

Adresatami korespondencji, podzielonej na „listy pisane sercem” i powstałe „z patriotycznego obowiązku” albo „potrzeby zawodowej”, były osoby prywatne i instytucje publiczne:

Stanisław Janikowski (1833–1881), profesor medycyny sądowej i policji lekarskiej na Uniwersytecie Jagiellońskim, działacz towarzystw lekarskich warszawskiego i krakowskiego, redaktor „Przeglądu Lekarskiego”. Pozostawił po sobie wiele publikacji, z których szczególnie cenne są prace historyczne z dziejów higieny i policji lekarskiej.

Józef Apolinary Rolle (1829–1894) (znany w literaturze pod imionami Józef Antoni), lekarz, społecznik, historyk. W 1861 r. osiadł w Kamieńcu Podolskim, był sekretarzem Towarzystwa Lekarzy Podolskich, założył Towarzystwo Dobroczyńności i lecznicę dla ubogich. Autor licznych prac lekarskich ogłaszanych w czasopismach warszawskich, galicyjskich i petersburskich. Znanca historii Podola. Tworząc pod pseudonimem Dr Antoni J. wydał m.in. „Gawędy z przeszłości”, „Opowiadania historyczne”, dzieł w serii „Sylwetek historycznych”, „Zameczki Podolskie”, „Niewiasty kresowe”. Był członkiem Komisji Historycznej AU, człon-

kiem korespondentem Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Towarzystwa Historyczno-Literackiego w Paryżu. Należał do wielu towarzystw lekarskich: warszawskiego, krakowskiego, kijowskiego, wileńskiego, paryskiego.

Leon Marek Wernic (1870–1953), dermatolog i wenerolog, redaktor „Zdrowia”. Założyciel Polskiego Towarzystwa Eugenicznego, redaktor naukowych i popularnych organów prasowych tego stowarzyszenia. Organizator Wszechpolskich Zjazdów Eugenicznych. Twórca pierwszej w Polsce poradni przedślubnej. W okresie okupacji uczestnik ruchu oporu, po wojnie wykładowca eugeniki na Wydziale Lekarskim UW. Pionier w dziedzinie geriatrii.

Władysław Wróblewski (1860–1906), uczeń Teodora Herynga (1847–1925), poważany warszawski laryngolog, wchodzący w skład wielu naukowych konsyliów lekarskich. Autor prac z dziedziny chorób nosogardzieli. Współwydawca i współwłaściciel „Gazety Lekarskiej”, założyciel Sekcji Laryngologicznej w Towarzystwie Lekarskim Warszawskim.

Zuzanna Stromenger, zoolog, hydrobiolog, etolog, autorka prac dotyczących biologii zwierząt wodnych, ekologii i etologii (nauki porównawczej o zachowaniu zwierząt i ludzi). W czasie okupacji praktykantka w Warszawskim Szpitalu dla Dzieci przy ul. Kopernika 43, w Powstaniu Warszawskim sanitariuszka i łączniczka w dowództwie 7. obwodu AK, po wojnie asystentka w Zakładzie Zoologii Ogólnej i Ekologii Zwierząt w Uniwersytecie Łódzkim. Tłumaczka i autorka, redaktor naukowy i konsultantka wielu książek z zakresu biologii. Autorka odczytów popularnonaukowych i audycji radiowych.

Adam Gruca (1893–1983), chirurg ortopeda. Od 1938 r. profesor Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, po wojnie Uniwersytetu Warszawskiego i Akademii Medycznej w Warszawie. Autor licznych prac i podręczników, wynalazca aparatów ortopedycznych, propagator nowych metod operacyjnych. Członek towarzystw naukowych krajowych i zagranicznych, m.in. Warszawskiego Towarzystwa Naukowego, PAU, PAN.

Karol Rolle (1871–1954), inżynier ceramik, wiceprezydent i prezydent miasta Krakowa, senator. Syn Józefa Apolinarego i Idalii z Zaszczyńskich.

Napoleon Nikodem Cybulski (1854–1919), jeden z najwybitniejszych polskich fizjologów, profesor UJ, zwolennik kształcenia kobiet w zawodach medycznych.

Adolf Czajkowski (1886–1941), rentgenolog. Członek Kaliskiego Towarzystwa Lekarskiego i zarządu Kaliskiego Towarzystwa Przeciwgruźliczego. Opracował projekt budowy sanatorium

przeciwgruźliczego pod Kaliszem. Zamordowany przez NKWD w Katyniu.

Witold Chodźko (1875–1954), od 1918 roku kierował Ministerstwem Zdrowia Publicznego, Opieki Społecznej i Ochrony Pracy aż do jego likwidacji w 1923 roku. Potem był dyrektorem Polskiego Komitetu Pomocy Dzieciom i kierownikiem Państwowej Szkoły Higieny. Od 1945 roku kierował Katedrą Higieny UMCS w Lublinie. W latach 1929–1934 pełnił funkcję prezesa Naczelnej Izby Lekarskiej.

Kazimierz Pelczar (1894–1943), patolog, eksperymentator w dziedzinie onkologii, hematologii. Projektodawca polskiej Ligi do Zwalczania Raka. Od 1930 roku kierował katedrą Patologii Ogólnej i Eksperymentalnej na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, w latach 1937–1938 był dziekanem wydziału lekarskiego. Założył Wileński Zakład Badawczo-Leczniczy dla Chorych na Nowotwory. Dziś – Litewskie Centrum Onkologii. Zamordowany przez szaulisów jako zakładnik na wileńskich Ponarach.

Zarząd Towarzystwa Higieny Praktycznej im. Bolesława Prusa powstałego w 1904 roku z inicjatywy Bolesława Prusa. Jego celem była działalność na rzecz higienicznego wychowania

dzieci. W ramach Towarzystwa istniały wydziały: Wydawniczo-Redakcyjny i Wykładowczy, Komisja Kąpielowa, Wydział Pomocy Żywnościowej dla Inteligencji, Sekcja Eugeniczna i Wydział Higienistów Domych, Wydział Wakacyjny i Komisja dla Polepszenia Wyżywienia Więźniów. W 1910 zorganizowano wystawę „Czystość to zdrowie”. Szczególną wagę przywiązywano do opieki nad dziećmi, rozdawano im przybory higieniczne, bieliznę, propagowano szczepienia ochronne i zakładanie zieleńców podwórzowych. Komisja kąpielowa wysyłała rocznie do kąpielisk miejskich ok. 20 000

dzieci. Po 1925 roku Towarzystwo zaprzestało działalności, majątek przekazano Warszawskiemu Towarzystwu Higienicznemu.

Wyeksponowano m.in.

Bilet wizytowy i paszport Idalii Rolle.

Inw. 14836, sygn. I/937, 8

Józefa Rollego. Korespondencja I. Listy do narzeczonego

1861 r. Inw. 12585, sygn. I/937

Listy Eugemii Janikowskiej do męża Stanisława 1867–1880. Sygn. I-455(20), poz. 157

List żony Heleny do Adama Grucy ze Lwowa w 1943 r. Sygn. I/1065

Z tek Pelczara. Inw. 2547, sygn. I/35: Listy z wakacji od córki Zofii i syna Zenona, z 1938 r.
List od żony do Kazimierza Pelczara z 1936 r.

Dwa listy Marii Dąbrowskiej (1889–1965) do Kazimierza Pelczara z lat 1937, 1938

Karta żony do jeńca wojennego, majora Kazimierza Waygarta, ojca dr Kazimierza Waygarta (1921–1979). W materiałach prof. Garnuszewskiego. Sygn. I/1208/110/

Listy Wandy Szczawińskiej do Zuzanny Stromenger-Klekowskiej z lat 1947–1954. Inw. 12273, sygn. I/819

W księdze chorych Władysława Wróblewskiego. List pacjentki i bilet dr Teresy Ciszkiewiczowej dotyczący konsultacji medycznej. Sygn. I/74/836

Pismo dr Janiny Ryll-Nardzewskiej (1894–1979), {dyplom z 1922 r.} do Wileńskiego Towarzystwa Lekarskiego z prośbą o przyjęcie w poczet członków. Sygn. I/304

Pismo Zofii Ośniałowskiej, krewnej Ksawerego Jasińskiego, do Witolda Chodźki. (Oryginał w zbiorach Katarzyny Zachwatowicz)

Listy Marszałkowej Aleksandry Piłsudskiej do Witolda Chodźki i jego drugiej żony, Heleny Chodźkowej, współpracującej z A. Piłsudską przy tworzeniu ogródków jordanowskich w Warszawie. Własność K.Z.

List Józefy Joteyko do Napoleona Cybulskiego z Brukseli w 1900 r. Inw. 4915, sygn. I/125

Pismo dr Sabiny C. Skopińskiej-Różyckiej do Okręgowej Izby Zdrowia w Warszawie z dn. 01.02.1941 r. W: Akta Izby Lekarskiej Warszawsko-Białostockiej. GBL, Zb. Spec.

Listy Marii Wiktorii Werkenthin do Adolfa Czajkowskiego. Sygn. I/35, korespondencja (2)

Powojenne listy do Leona Wernica od zwolenniczek nauczania eugeniki. Sygn. I/648

List Jadwigi Klemensiewiczowej do Karola Rollego z 1949 r. Dar prof. Ewy Kostrzewskiej dla autorki. W Zb. Spec. GBL – kopia

List do Ireny Białówny od koleżanek obozowych z 1978 r.

Wśród fotografii znalazły się:

- Grupa studentek i studentów Uniwersytetu Genewskiego. Rok 1890–1891 (tam: jedna z bohaterek wystawy – Wanda Szczawińska i występująca w poprzedniej wystawie – Teodora Krajewska (1854–1935), lekarka urzędowa w Bośni. Ponad 26 lat pracowała w środowisku kobiet muzułmańskich. Inw. 14222, sygn. 9/37285
- Studentki wydziału filozoficznego UJ. Wśród nich późniejsza żona Karola Rollego. Fot. z lat 20. dwudziestego stulecia. Inw. 14222, sygn. 9/37285
- Studentki medycyny w Uniwersytecie Warszawskim. Rok 1930 (tam: Irena Białówna). Kopia w Zb. Spec. GBL
- Dwie fotografie Idalii Rolle. Własność prof. dr hab. med. Ewy Kostrzewskiej. Kopie w Zb. Spec. GBL
- Fotografie rodziny Rollów z Henrykówki. Wł. E.K. Kopie w Zb. Spec. GBL
- Antoni Józef Rolle. Fot. Zb. Specj. GBL, s. 1912, 1913
- Stanisław Janikowski. Zakł. fot. T. Ecreti w Warszawie, ul. Marszałkowska. Dedykacja: „Z pożegnaniem 8/10 1866. Stanisław Janikowski”. Sygn. 11760 dz. 9/30
- Helena i Adam Grurowie. Fot. Z. Gaszyński, Krynica ok. 1932 r. Sygn. I/1065
- Paryska fotografia Wandy Szczawińskiej z ok. 1902 r. Własność Zuzanny Stromenger. Kopie w Zb. Spec. GBL
- Ostatnia fotografia Wandy Szczawińskiej, ok. 1954. Wł. Z.S.
- Zuzanna Stromenger. Fot. ok. 1950 r. i jej dwa zdjęcia współczesne
- Wanda Szczawińska przed budynkiem „Kropli mleka” w Ogrodzie Saskim. Fot. ok. 1930 r. Sygn. I/1285
- Kazimierz Pelczar. Fot. ok. 1936 r. Inw. 7124, sygn. 9/1324
- Janina z Mossorów Pelczarowa. Fot. w zbiorach rodzinnych. Kopia w Zb. Spec. GBL
- Dzieci Kazimierza Pelczara: Maria i Wojciech na wileńskich Ponarach w 2001 r. w czasie konferencji poświęconej 70. rocznicy założenia pierwszego wileńskiego szpitala onkologicznego. Dwie fotografie. Fot. J. Mackiewicz
- Fotografie dzieci Kazimierza Pelczara – Zofii i Zenona. Fot. lata 30. W zbiorach rodzinnych
- Budynek dawnego szpitala onkologicznego. Stan obecny. Fot. J. Mackiewicz
- Zofia Ośniałowska (1876–1946) ze Zgromadzenia Panien Kanoniczek. Apostołka ss. Zmartwychwstanek. Siostra Gustawa Ośniałowskiego, ojca Marii, matki Ksawerego Jasieńskiego. Fot. w zbiorach K. Jasieńskiego
- Witold Chodźko i Stefan Rudzki (1875–1941) w Zakopanem 1911 r. Oryginał – własność Katarzyny Zachwatowicz-Jasieńskiej, artysty muzyka. W Zb. Spec. GBL – kopia
- Helena Chodźkowa (1872–1946). Fotografia w zbiorach K.Z.
- Jadwiga Sikorska (potem Klemensiewiczowa) w okresie pobytu na pensji. Fot. w: J. Klemensiewiczowa: Przebojem ku wiedzy. Ossolineum 1961
- Kapiele szkół w Instytucie Higieny Dziecięcej im. barona de Lenvala. Warszawa, ul. Litewska 16. Fot. 1906 r. (Pierwszy z prawej: Marian Roszkowski, dyrektor zakładu). Sygn. I/67

Towarzystwo Higieny Praktycznej im. Bolesława Prusa. Kąpiele uczniów szkół początkowych w Warszawie. Warszawa, ul. Kolejowa 11. Dr Józef Tchórznicki (1840–1910) i Cecylia Maurycowa Bormanowa w otoczeniu dzieci, fot. 1906 r. Sygn. I/67

Kąpiele uczniów szkół elementarnych m. Warszawy. Warszawa, Praga. Dr Józef Tchórznicki (1840–1910) i dziennikarz warszawski Wiktor Kosiakiewicz, fot. 1906 r. Sygn. I/67

Wystawione pozostałe dokumenty i druki:

Protokoły „Towarzystwa Kropla Mleka m.st. Warszawy” – instytucji założonej przez Wandę Szczawińską, wzorowanej na francuskich zakładach (Goutte de lait) ochrony niemowląt i opieki nad matką i dzieckiem. Inw. 12273, sygn. I/807

Pamiętnik Towarzystwa Higieny Praktycznej im. B. Prusa. Warszawa 1914, 1916

Z Towarzystwa Higieny Praktycznej im. Bolesława Prusa. Gwiazdka 1908 i 1909 r. Akcja rozpropagowana przez Kurjer Warszawski. Prośby o wsparcie prowadzących warszawskie zakłady i instytucje opiekuńcze. Inw. 3311, sygn. I/59

Z wystawy: Czystość to zdrowie. Wydawnictwo Towarzystwa Higieny Praktycznej Warszawa, IV–V 1910. Inw. 3293, sygn. I/55

Książka zapisów członków THP. Rok 1912. Pobór składek i lista ofiarodawców. Inw. 3707, sygn. I/67

Oraz medale okolicznościowe wybite:

1. „Na pamiątkę chrztu w dniu 25 maja 1833 Stanisławowi Janikowskiemu w dniu 6 maja 1833 ofiarowany przez Teofila Janikowskiego Ojca Chrzestnego”. Inw. 11426, sygn. 17/72
2. „Na pamiątkę chrztu Eugenii Prylińskiej dn. 6 Mar. 1848.” Inw. 11427, sygn. 17/73

A także ze spuścizny po Józefie Peszkiem:

Józef Peszke. Fot. Inw. 9390, sygn. 9/2425

W tekach Józefa Peszkego. Inw. 5969, sygn. I/36, fragmenty z zeszytu „Myśli o kobietach”

Z księgozbioru Stanisława Janikowskiego: Horatius Quintus Flaccus: Les chef-d'oeuvres. T. 1, 2. Lyon, Bruyset, 1787.

Egzemplarze współczesne:

Maria Dąbrowska: „Dzienniki 1936–45”. Wybór, wstęp i przypisy T. Drewnowski. Warszawa, 2000

Aleksandra Piłsudska: „Wspomnienia”. Warszawa, 1989.

Oraz

grafika C. F. Kocha: Interesujący list. Obrazek w „Wędrowcu. Piśmie Tygodniowym Ilustrowanym” 24 X 1892. R. XXX, nr 45

I informator: Wileńska konferencja: Siedemdziesięciolecie Instytutu Onkologicznego. 20 września 2001 r.

Joanna Mackiewicz

Inky marks of memory

An exhibition in the Special Collections Department of the Main Medical Library in Warsaw, the second in a series devoted to women's themes, presenting the correspondence of Polish women-doctors, the wives and fiancées of well-known physicians and the patients of the latter, complemented with photographic documentation.

Joanna Mackiewicz

Erinnerungszeichen in Tinte

Die Ausstellung im Gebäude der Medizinischen Bibliothek in Warschau in der Abteilung für Sondersammlungen ist die zweite Ausstellung, die Schicksale der polnischen Ärztinnen, der Verlobten und Frauen von bekannten polnischen Ärzten, sowie deren Patientinnen in Photographie und Briefen präsentiert.